

VEENHOPERKOGGE

Avenhorn, De Goorn, Grosthuisen, Oudendijk en Scharwoude

uitgave van
Historische Vereniging
Hemony

Teksten om bij weg te dromen ...

Het is altijd weer spannend om ons jaarboekje gevuld te krijgen met interessante artikelen over de historie van onze vijf dorpen. Maar het is wederom gelukt en met genoegen kan ik u de inhoud van dit boekje aanbevelen. Onder anderen Gerard Vlaar en Lourens Schuijtemaker zijn er zeer in geslaagd om uw leeswoede te bevredigen. Als in dromenland wordt u teruggevoerd naar heel lang geleden. Geniet ervan!

Inmiddels begint ons jaarboekje een echt 'hebbeding' te worden binnen de inwoners van onze dorpen. De telefoon van onze secretaris Cora gaat met regelmaat over met de vraag of er nog een boekje met dit of dat onderwerp beschikbaar is. Vaak lukt dit en u mag weten dat de inhoud van onze boekjes binnenkort ook terug te vinden is op onze website: vhemony.nl.

Ook is er nog steeds vraag naar ons prachtige jubileumboek (50 jaar bestaan). We kunnen gelukkig nog steeds een aantal mensen daarmee blij maken.

Dit boekje lag al bijna bij de drukker toen we een gebeurtenis tegenkwamen die we u niet willen onthouden. Op bladzijde 49 (het gaat over het muurtje in Oudendijk) mag u nog de volgende tekst in uw gedachten tussenvoegen:

"Op 10 maart 1942 moest een Engelse bommenwerper, die op weg was naar Essen, door ijsafzetting (met hoogteverlies als gevolg) zijn bommen kwijt. Men noemde dat veilig afwerpen boven leeg land of zee. Eén bom viel achter het oude gemaal in het land, de tweede in het land op de plek waar nu de A7 ligt en de derde viel midden op het dikke ijs van de ringvaart en ontplofte daar. Het gevolg was een grote waterzuil en rondvliegende stukken ijs. De zuiging van die zuil zorgde ervoor dat de grond onder de betonmuur en het wegdek werd weggezogen, zodat de muur naar de ringvaart werd verplaatst. Het effect van die bom is nog steeds goed zichtbaar. Jarenlang was er op die plek ook een kuil in de weg vanwege de verzakking van het materiaal onder het asfalt van de weg" (met dank aan Berend de Weerd).

Deze aanvulling met dit leuke feit wilden wij u niet besparen. Uw bestuur wenst u wederom heel veel leesplezier.

André de Reus

De betonmuur langs het meest zuidelijke traject van de Westfrieze Omringdijk

Inleiding

De 800 jaar oude Westfrieze Omringdijk strekt zich uit over een lengte van 126 kilometer en vormt een belangrijk provinciaal monument in Noord-Holland. Het is een populaire bestemming voor wandelaars en fietsers vanwege de prachtige uitzichten en ook de rijke geschiedenis die ermee verbonden is.

De Westfrieze Omringdijk. Pinterest.

Een minder bekend onderdeel van deze geschiedenis bevindt zich langs het meest zuidelijke tracé van de beroemde omringdijk, tussen het dorp Oudendijk en de IJsselmeerdijk bij Schardam.

Hier volgt de dijk over een lengte van circa drie kilometer de Beemster Uitwatering. De weg langs dit water, de Dorpsweg van Oudendijk, wordt gekenmerkt door een unieke betonnen muur die verder nergens in Noord-Holland te vinden is. Bewoners uit de omgeving en toeristen die langs de Omringdijk wandelen of fietsen hebben deze muur zeker gezien. Ongetwijfeld vragen sommigen zich dan af: waarom is deze muur gebouwd? En waarom wél langs deze dijk, maar verder nergens in de omgeving? Hoe lang staat deze muur er eigenlijk al? De talloze toeristische routebeschrijvingen van de Westfrieze Omringdijk en zelfs de speciale app van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) vertellen er weinig over. En waarom is het laatste stuk betonmuur bij Lutje Schardam zichtbaar anders gebouwd dan de betonmuur richting Oudendijk?

De Dorpsweg van Oudendijk met links de betonmuur. Google Street View.

Het is nodig dat er meer aandacht komt voor de betonmuur, want het is opmerkelijk hoe vaak deze wordt genegeerd in allerlei teksten en beschrijvingen van de Westfrieze Omringdijk, ondanks dat het er een onlosmakelijk onderdeel van is.

Mijn interesse voor de muur werd gewekt door een artikel in de nieuwsbrief van de Alliantie Markermeerdijken van maart 2023 over de versterking van de Markermeerdijk waarin melding

werd gemaakt van de vondst van een Muraltmuur bij Volendam.⁷ In dat artikel stond de zin *'In onze omgeving is nog een gedeelte bewaard gebleven op een niet-waterkerende dijk vlakbij het Cees Mantelgemaal. Grappig om te zien, maar dat muurtje is niet erkend als monument.'* Zo kreeg de anonieme betonmuur alvast een naam, Muraltmuur, vernoemd naar ingenieur jhr. Robert Rudolph Lodewijk de Muralt (Utrecht, 9 mei 1871 - Den Haag, 7 november 1936). Ingenieur De Muralt was waterbouwkundige en vervulde ook politieke functies. Hij was ingenieur van het waterschap Schouwen van 1903 tot 1906, en daarna directeur technisch bureau 'Zeeland' te Zierikzee van 1906 tot 1913.⁸

Ingenieur De Muralt publiceerde in 1913 een omvangrijk boek waarin de toepassing van gewapend beton voor dijk- en oeverwerken volgens het 'Systeem de Muralt' is beschreven. In dit boek wordt ook onze betonmuur bij Oudendijk besproken.⁹ Door deze vermelding werd duidelijk dat de betonmuur van voor 1913 dateert. In een voetnoot wordt vermeld dat de betonmuur is ontworpen door de opzichter van Ambacht Drechterland, Willem van der Oord, opnieuw een aanknopingspunt in mijn speurtocht.

Voordat de complete Westfriese Omringdijk in 1921 in beheer kwam bij het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier, werd deze eeuwenlang onderhouden door de vier ambachten waarin West-Friesland verdeeld was. Het dijktracé bij Oudendijk werd beheerd door het Ambacht Drechterland. Het bestuur van het Ambacht werd uitgeoefend door een dijkgraaf en twaalf heemraden, die samen het dagelijks bestuur vormden, en drieëntwintig hoofdingelanden, personen die een vereiste hoeveelheid grond bezaten. Het dagelijks bestuur vergaderde ongeveer maandelijks, afwisselend in Enkhuizen en Hoorn. Tweemaal per jaar, in april en in oktober, vergaderde het dagelijks bestuur met de hoofdingelanden. De notulen van alle

⁷ 'Een dijk van een vondst. Muraltmuur bij Volendam'

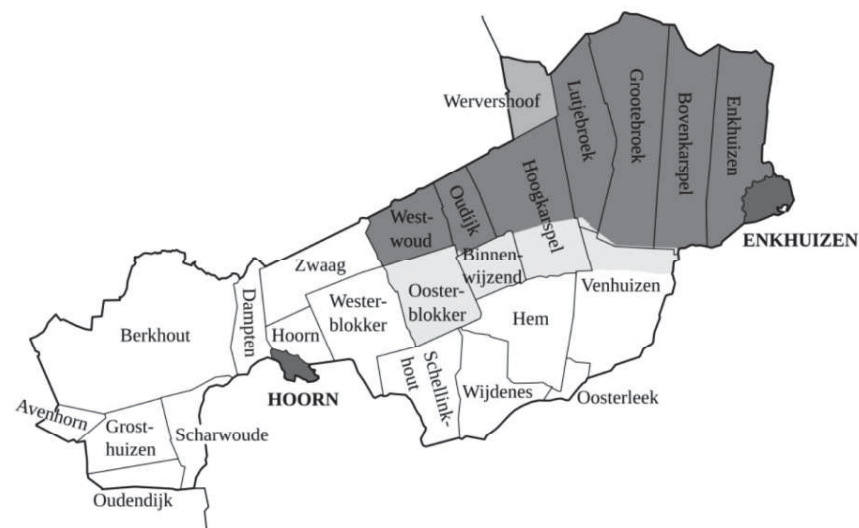
<http://nieuwsbrief.markermeerdijken.nl/nieuwsbrief-maart-2023/dijk-van-een-vondst> (27-11-2024).

⁸ 'Robert Rudolph Lodewijk de Muralt'

https://nl.wikipedia.org/wiki/Robert_Rudolph_Lodewijk_de_Muralt (27-11-2024).

⁹ R.R.L. de Muralt, *Dijk- en oeverwerken van gewapend beton volgens het "Systeem de Muralt"* (Delft 1913), p. 216 en verder.

vergaderingen over de jaren 1865-1936 zijn te raadplegen in het Westfries Archief in Hoorn.¹⁰ In die notulen is te lezen dat het besluit tot het bouwen van de betonmuur is genomen op dinsdag 12 april 1910 in de aanwezigheid van dijkgraaf mr. G.H. Bast, tien heemraden en negen hoofdingelanden.

Het Ambacht Drechterland. Wikipedia.

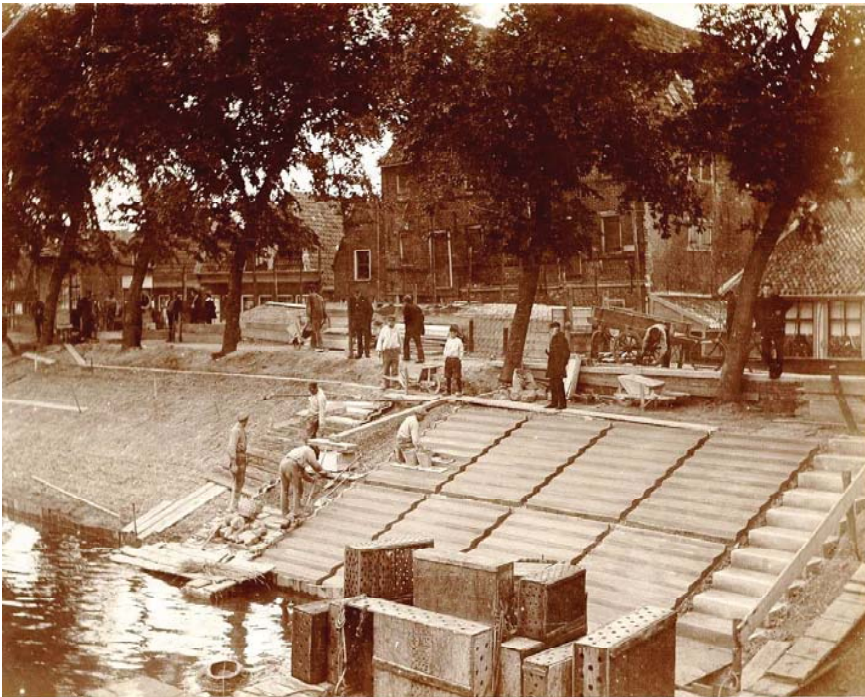
De Muraltmuur is een product uit het begin van de twintigste eeuw, toen er in toenemende mate onderzoek werd gedaan naar de toepassing van beton in plaats van klei als materiaal voor zee-weringen en als een aanzienlijk goedkopere manier om dijken te verhogen zonder het dijklichaam te hoeven verbreden.

De oorspronkelijke aanleiding voor het verhogen van een dijk met gewapend beton was de stormvloed van 12 maart 1906. Daarbij was gebleken dat een gedeelte van de zeedijk van het Waterschap Schouwen nabij Zierikzee te laag was, waardoor het zeewater op verscheidene plaatsen over de dijk kruin gevloeid

¹⁰ WA, 1562 Ambacht van West-Friesland genaamd Drechterland en hoofdingelanden van West-Friesland (Drechterland), 1572-1973, inv.nr. 21-32 (Notulen van vergaderingen van dijkgraaf en heemraden, 1865-1936).

was. De dijk een meter verhogen met grond zou een aanzienlijke verbreding en verzwaring van de dijk met zich meebrengen. Met het plaatsen van een betonmuur op de dijk was verbreden niet nodig, bovendien was het goedkoper. De stormvloed van 30 september 1911 toonde aan dat deze manier van dijkverhoging een effectieve oplossing was.¹¹

Ambacht Drechterland is bekend met de ideeën van ingenieur De Muralt. Al in 1909 wordt in opdracht van Ambacht Drechterland gewapend beton als dijkversterking (Systeem de Muralt) toegepast in Hoorn, met een betonglooing op de kade van Achter op 't Zand.

De bouw van een Muraltglooing aan Achter op 't Zand in Hoorn (1909).
Collectie Westfries Archief.

¹¹ De Muralt, *Dijk- en oeverwerken*; R.R.L. de Muralt, *Klei of beton voor zeedijksverhoging?* (Goes 1931)

De Muraltmuur bij Oudendijk heeft echter een geheel eigen ontwerp, dat is aangepast aan het feit dat het gaat om een binnendijk zonder zeewerende functie. De muur heeft mede daardoor een unieke plaats in de reeks betonmuren die begin twintigste eeuw volgens het Systeem de Muralt zijn gebouwd.

Aanleiding voor de bouw van de muur: verzakkingen en lekkages

De eerste problemen aan de Oudendijk worden gerapporteerd in april 1906: de kades van de Oudendijk zijn op veel plaatsen ruim een halve voet te laag. Vooral op plekken waar 'stoepen' in de ringsloot zijn gemaakt en ook bij de bruggen over de Beemster Uitwatering. In oktober 1907 komt de dijk opnieuw ter sprake en in februari 1908 wordt het plan besproken om acht stel afsluitingsmuurtjes te bouwen bij de bruggen. Wel vraagt men zich af of het niet beter zou zijn om gelijk de hele dijk te verhogen.¹² De bouw van de afsluitingsmuurtjes start in 1908 en wordt in 1909 voltooid.

In de vergadering van hoofdingelanden, dijkgraaf en heemraden van 31 maart 1910 wordt het lekken van de dijk opnieuw gedetailleerd besproken.¹³ *"Onder de vloer van de school b.v. staat geregeld 1 Meter water; dat gaat verder door het kerkhof, zoodat de graven vol water staan."* Het probleem doet zich vooral voor bij hoogwater in de ringsloot.

In de vergadering van 3 maart 1910 wordt een voorstel besproken, opgemaakt door de opzichter Willem van der Oord, met drie varianten voor verbetering van de Oudendijk: 1. verhoging van de kade van de vaart tot 1,35 +A.P (kosten f 2,= per meter); 2. het bouwen van een muur van gewapend beton (f 16,= per meter); 3. het bouwen van een gemetselde muur (f 26,= per meter).¹⁴ De opzichter beveelt het maken van een muur van gewapend beton ten eerste aan. Vervolgens ontstaat er discussie over de benodigde verhoging van de dijk en de kosten. Op dat moment wordt er nog met algemene stemmen besloten *"geen muur te laten maken, doch de kade te laten ophoogen tot 1,35 + A.P."*

¹² WA, 1562 Drechterland, inv.nr. 26, vergadering feb. 1908.

¹³ Ibidem, inv.nr. 18, vergadering 31-3-1910.

¹⁴ Ibidem, inv.nr. 26, vergadering 3-3-1910.

Tijdens de volgende vergadering op 31 maart 1910 wordt door de voorzitter meegedeeld dat het hem gebleken is dat het verhogen van de kade tot 1,35 + A.P. niet uit te voeren is zonder de weg veel te smal te maken.¹⁵ De voorzitter stelt nu voor dat de heemraden zaterdag 9 april 1910 's morgens per rijtuig naar de Oudendijk zullen gaan om de toestand ter plaatse op te nemen, en daarna in De Doelen te Hoorn te vergaderen, opdat zij aan hoofdingelanden van West-Friesland op 12 april een nieuw plan van verbetering van de Oudendijk kunnen aanbieden.

Na de schouw op 9 april verschillen de meningen over de noodzaak van een betonnen muur, over hoe het doorsijpelen van de dijk moet worden aangepakt, en of de bomen langs de plekken waar het water erg kwelt, of volgens de laatste lezing om

De Dorpsweg omstreeks 1905 nog zonder betonmuur. Links het Armenhuis (Dorpsweg 62) en rechts de in 1925 verbrande boerderij van Maarten Bierman. De rij zware iepen rechts van de weg werd na 1916 op last van het Hoogheemraadschap gerooid, omdat men vreesde dat de wortels de waterkering zouden ondermijnen. Collectie Hemony.

¹⁵ Ibidem, inv.nr. 26, vergadering 31-3-1910.

een proef met de betonmuur door een muur van gewapend beton te maken op een plek in de Oudendijk waar het betrekkelijk smal is en waar de dijk bijzonder lekt. *"De Voorzitter zegt daarop, dat hij de meest geschikte en gewenschte plaats voor het maken van den betonnen muur in overleg met den Opzichter zal aanwijzen, in 't bijzonder een gedeelte waar 't erg kwelt, dat hij denkt eene lengte van ± 250 m. te nemen, en dus belangrijk beneden het crediet, dat ons verleend is, hoopt te blijven. Daarop wendt hij zich tot Hoofdingelanden van West-Friesland met de vraag of zij zich met dit besluit van het Dagelijksch Bestuur, dat toch zeker geheel in de geest is van het College, kunnen vereenigen, waarop een algemeen applaus het antwoord is."*

Het begin van de betonmuur ter hoogte van de kerk. Vermoedelijk is de muur vanwege de bocht in de weg naderhand voor het verkeer rood en wit geverfd. Collectie Hemony.

Meteen in 1910 wordt met de bouw van de muur gestart met een eerste lengte van 276 meter, verdeeld over een deel van 194 meter beginnend tegenover de kerk van Oudendijk in oostelijke

Het Armenhuis van Oudendijk, nu met de in 1910 gebouwde betonmuur. Collectie Hemony.

richting en een deel van 82 meter vanaf het Armenhuis van Oudendijk (thans Dorpsweg 62). Beide locaties zijn gekozen op plekken waar het water erg kwelt, of volgens de laatste lezing *stroomt*, door de dijk.

Al direct na het voltooien van het eerste stuk brengt hoofdingeland H. Stam, tevens burgemeester van Oudendijk, in de vergadering van 10 november 1910 "(...) *aan Dijkgraaf en Heemraden den dank uit van alle ingezetenen van Oudendijk voor de wijze waarop zij hebben beslist, in zake de waterkeering te Oudendijk. Hij betuigt zijne groote ingenomenheid met het maken van den muur van gewapend beton en hoopt, dat het Dagelijksch Bestuur in die richting door zal gaan, te meer daar nu de dijk op de plaatsen waar de muur gemaakt is, zoo dicht is als ooit.*"¹⁶

¹⁶ Ibidem, inv.nr. 18, vergadering 10-11-1910.

Verderop zal blijken dat de zorgen over de lekkende dijk nog niet geheel verdwenen zijn.

Het eerste stuk van de betonmuur op een foto genomen in 1958 vanuit de kerktoeren. Collectie Hemony.

Het bouwproces van de betonmuur bij Oudendijk

De betonmuur langs de Beemster Uitwatering is gebouwd in acht tracés over een periode van tien jaar door verschillende aannemers. Jaarlijks werd in mei een tracé van 300 à 400 meter van de te bouwen muur aanbesteed.

Het bestek en de voorwaarden van het eerste tracé werden op maandag 23 mei 1910 gepresenteerd in het Drechterlandse Huis aan de Westerstraat te Enkhuizen. In andere jaren gebeurde dat in Hoorn, eveneens in mei, eerst in De Doelen aan de Achterstraat en vanaf 1915 in het nieuwe Drechterlandse Huis aan de Grote Oost. Jaarlijks werden op die manier alle nieuwe bouwprojecten in het Ambacht Drechterland gelijktijdig

Jaar	Lengte (meter)	Locatie	Opmerking	Bedrag
1910	276	194 Meter tegenover de ingang van de kerk in oostelijke richting tot den tuin van den smit aldaar. 82 Meter in oostelijke richting van het Armenhuis tot aan het betonmuurtje naast de brug toegang gevende tot het Stoomgemaal van de Beetskoog.	194m + 82m	f 4.150
1911	435,15	Van de brug toegang gevend tot het stoomgemaal van de Beetskoog, in Oostelijke richting tot de eerstvolgende Ringslootbrug.		f 6.280
1912	421,15	Van de brug even bewesten het woonhuis van den heer Joris Bierman, in Oostelijke richting tot de eerst volgende Ringslootbrug		f 6.730
1913	439	Van de brug tegenover de boerderij van den heer Claij, in Oostelijke richting tot de eerstvolgende Ringslootbrug.	NIET aanbesteed	
1914	439	Van de brug tegenover de boerderij van den heer Claij, in Oostelijke richting tot de eerstvolgende Ringslootbrug.		f 7.407
1915	230	Van de brug tegenover de boerderij van den heer D. Willig, in Oostelijke richting.		f 4.240
1916	235	Dit werk begint bij het in 1915 gemaakte eind betonmuur en strekt zich vandaar uit in Oostelijke richting tot aan de brug nabij het Tolhek		f 7.373
1917	300	Begint juist beoosten de brug bij het Tolhek te Oudendijk en strekt zich uit in Oostelijke richting tot aan de spoorlijn.	NIET uitgevoerd	f 9.600
1918	300	Begint juist beoosten de brug bij het Tolhek te Oudendijk en strekt zich uit in Oostelijke richting tot aan de spoorlijn.		f 12.897
1919	377	Begint bij de spoorlijn te Laag-Schardam en strekt zich vandaar uit in Oostelijke richting.	NIET uitgevoerd	f 17.473
1921	377	Beginnende bij de spoorlijn te Laag-Schardam in Oostelijke richting.		f 13.969

Tabel van de aanbestede tracés met vermelding van jaar, lengte, locatie en geraamde kosten. Tabel auteur.

gepresenteerd en aanbesteed.¹⁷ In 1910 en 1911 verloopt de bouw van de eerste twee trajecten van de betonmuur voorspoe-

¹⁷ Ibidem, inv.nr. 1399-1412 (Processen-verbaal van de jaarlijkse aanbesteding van het maken en onderhouden van werken aan de Westfrieze zee- en binnendijken van Drechterland, 1816-1921).

dig. Opzichter Willem van der Oord doet maandelijks verslag van de voortgang van de bouw in zijn *RAPPORT van den staat en de vorderingen der Werken van de Dijken en Wegen van Drechterland*.¹⁸

De bouw van het derde traject in 1912 loopt vertraging op waardoor in dat jaar minder dan de helft van de beoogde 421 meter gereed komt. De aannemer werd eerst erg opgehouden door de te late levering van het metaalgaas voor de wapening en later werd het werk gehinderd door een buitengewoon hoge waterstand van de ringsloot. Als gevolg daarvan kan de bouw pas in het voorjaar van 1913 worden voltooid. De aannemer ontvangt f 300,- ter compensatie van de opgelopen vertraging.¹⁹ Als gevolg van de vertraging wordt het vierde traject dat oorspronke-

Optocht tijdens de onafhankelijkheidsfeesten van 17 september 1913 met links de betonmuur in zeer nieuwe staat. Collectie Hemony.

¹⁸ Ibidem, inv.nr. 888-894 (Maandrapporten betreffende de uitvoering van werken aan dijken en wegen, opgemaakt door de opzichters van Drechterland, 1902-1920).

¹⁹ Ibidem, inv.nr. 27 (Notulen van vergaderingen van dijkgraaf en heemraden 12 feb. 1912-24 feb. 1916).

lijk gepland stond voor 1913 niet aanbesteed. Om toekomstige vertragingen als gevolg van leveringsproblemen van bouwmaterialen te voorkomen, wordt er in april 1913 in een vergadering met de hoofdingelanden besloten dat voortaan niet de aannemer, maar het Ambacht zelf het benodigde ijzergaas en staafijzer zal inkopen.

Al snel na de bouw van het eerste stuk in 1910 komen er opmerkingen dat het voor bewoners moeilijker wordt om de waterkant te bereiken. Over de muur klimmen gaat niet en daarom komt de vraag of er trappen van beton kunnen worden geplaatst om over de muur te komen of dat de inwoners op een andere manier bij het ringslootwater kunnen komen.²⁰ Voorzitter Bast reageert: *"Dat de Oudendijker reeds brood ontvangen hebbende er graag suiker op willen hebben, maar dat dit denkelijk wel niet zal gaan."* Maar: *"Als de ingezetenen bij ons aanvragen om toegang naar de ringsloot dit onder de noodige voorwaarden wel zal worden toegestaan, maar op hunne kosten natuurlijk."*

Op 15 april 1912 wordt er in de vergadering van het dagelijks bestuur een verzoek van het Bestuur der Coöperatieve Stoomzuivelfabriek 'Concordia' te Oudendijk, besproken om een opening in de muur te mogen hebben voor het doorlaten van de melkbussen, die per motorboot worden aangevoerd.²¹ De coöperatie van de Stoomzuivelfabriek Concordia was op 5 februari 1912 gesticht als moderne hergeboorte van de verouderde kaasfabriek die al in 1901 was opgericht.²² Voorzitter van het bestuur is de heer Hendricus Stam, tevens burgemeester van Oudendijk van 1892 tot 1915, maar ook als heemraad lid van het dagelijks bestuur van het Ambacht Drechterland.²³ Hoewel er in de vergadering veel begrip is voor het verzoek, vooral ten aanzien van de moeilijkheden rond de melktransporten, wordt uiteindelijk na nog enige discussie met 9 tegen 4 stemmen beslo-

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² W. Zee Wzn. en H.A. Lambers, *Gedenkboek van het 50-jarig bestaan van de Coöp. Zuivelfabriek 'Concordia' te Oudendijk, 1912-1962* (Oudendijk 1962).

²³ 'Lijst van burgemeesters van Oudendijk'

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_burgemeesters_van_Oudendijk. (27-11-2024).

Stoomzuivelfabriek Concordia en rechts de betonmuur (1928). Collectie Co Beemsterboer.

ten, die opening niet toe te staan. Op 13 augustus 1912 komt het onderwerp opnieuw ter sprake. Het bestuur van Concordia blijkt zich niet neer te leggen bij het besluit en heeft zich gewend tot een lid van de Tweede Kamer, dhr. De Jong.²⁴ Deze stuurt een brief aan de dijkgraaf waarin in overweging wordt gegeven om vóór de fabriek Concordia deuren in de muur te laten maken door het bestuur van die fabriek. Ook heeft Stoomzuivelfabriek Concordia zelf een nieuw verzoek ingediend om een opening in de muur toe te staan met de mededeling dat zij bereid zijn die op eigen kosten met deuren af te sluiten. Tijdens de vergadering van 21 oktober 1912 is het advies van de opzichter Van der Oord: *"Om dat verzoek niet in te willigen, doch als Dijkgraaf & Heemraden er anders over mochten denken, dan geen deuren te laten maken, maar contreforten met sponningen, waarin kistingplanken kunnen geplaatst worden."* Uiteindelijk wordt tijdens de vergadering van 28 April 1913 het verzoek met 6 tegen 4 stemmen definitief van de hand gewezen. Bij alle vergaderingen is het vooral heemraad Stam die telkens een vurig

²⁴ WA, 1562 Drechterland,, inv.nr. 27, vergadering 13-8-1912.

pleidooi houdt om het verzoek van Concordia in te willigen. Gezien zijn belang bij de coöperatie is dat niet verwonderlijk. De stemming laat zien dat hij daarin niet geheel alleen stond, maar het gat in de muur is er nooit gekomen.

Foto uit de jaren 1910 of '20 met de Beemster Uitwatering en de betonmuur. Collectie Hemony.

Begin 1913 wordt er melding gemaakt dat de Oudendijk op plekken waar de muur in 1911 is gebouwd water doorlaat. Bij hoogwater ontstaan er door lekwater plassen achter de dijk. De vraag doet zich voor of de steekdelen (houten damwanden) onder de muur diep genoeg gaan. Deze gaan tot 2,25 meter onder NAP, terwijl de polder Beschoot nog ruim een meter dieper ligt. Zouden de steekdelen tot 3,5 meter onder NAP geheid moeten worden om het lekkende ringslootwater tegen te houden? Dat zou de betonmuur aanzienlijk duurder maken. De lekkages geven aanleiding tot twijfels over de wijze waarop het inheien van de steekdelen door de aannemer in 1911 is uitgevoerd. Is de dagelijkse opzichter misleid door de arbeiders?

Opzichter Van der Oord krijgt opdracht om het probleem te onderzoeken. Uit dit onderzoek blijkt dat de grond onder de fundering onvoldoende is aangevuld en aangestampt. De dagelijkse opzichter heeft hier tijdens de bouw te weinig zicht op

gehouden omdat deze vooral belast was met toezien bij de bereiding van de betonspecie en het verwerken daarvan. Besloten wordt dat er voortaan niet meer op meerdere plekken tegelijk aan de muur gewerkt mag worden en dat eerst 150 meter muur geheel afgewerkt moet zijn vóór met een ander gedeelte begonnen mag worden. Vanaf 1914 is de tekst in de bestekken aangepast met de voorwaarde dat de aannemer de grondaanvulling "met veel zorg uitvoeren" zal. "In het bijzonder moet er voor gezorgd worden, dat er niet de minste ruimte blijft onder de vloerdelen."²⁵

Oorlogsjaren

In 1914 heeft de bouw van de muur te lijden onder het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, men spreekt dan nog van de 'Europeesche Oorlog'. Behalve dat het werk een aantal weken heeft stilgelegen omdat de aannemer door geldgebrek de arbei-

De Dorpsweg waarlangs zich rechts de muur slingert. Ongedateerde foto genomen nabij de huidige A7. Collectie Hemony.

²⁵ Ibidem, inv.nr. 1412 (Processen-verbaal van de jaarlijkse aanbesteding van het maken en onderhouden van werken aan de Westfriese zee- en binnendijken van Drechterland, 1913-1921).

ders niet kan betalen, wordt het maken van de fundering voor de betonmuur gehinderd doordat de genie de stand van het boezemwater hoog houdt vanwege eventuele inundatie. Uiteindelijk lukt het om nog in december, met drie maanden vertraging, de bouw van het vierde traject te voltooien.

Problemen in de oorlogsjaren zijn de almaar stijgende prijzen van bouwmaterialen en ook van arbeidskrachten. Begin 1915 wordt besloten om het vijfde traject van 460 meter tot de volgende brug op te splitsen in twee gedeelten van circa 230 meter.²⁶ Zowel in 1915 als 1916 weet men deze halve trajecten ieder te voltooien in vier of vijf maanden tijd.

Een volgende maatregel om de stijgende kosten het hoofd te bieden was om de aanbesteding van het zevende traject van 300 meter al in oktober 1916 te doen in plaats van mei 1917, om zo te kunnen profiteren van lagere arbeidslonen.²⁷ Echter, de bouw van de muur komt in 1917 geheel stil te liggen. De aannemer ziet zich gedwongen om de opdracht terug te geven. In eerste instantie was het cement niet leverbaar, waarna het wel weer verkrijgbaar was tegen een buitengewoon hoge prijs. In hetzelfde jaar is ook de levering van het betonijzer erg onzeker.

De enorme prijsstijgingen geven begin 1918 aanleiding tot flinke discussie over de snelheid waarmee de betonmuur moet worden afgebouwd. In de aprilvergadering van dijkgraaf en heemraden met de hoofdingelanden wordt er bezorgdheid geuit over het enorme bedrag van f 14.000,- dat is begroot voor de bouw van de volgende 300 meter betonmuur. Stemmen gaan op om de bouw één of zelfs vijf jaar uit te stellen. Omdat men na enige discussie wel inziet dat de prijzen niet snel zullen dalen en het werk toch af moet, wordt besloten om toch door te zetten met de bouw van het een na laatste traject, dat eindigt bij de in 1884 aangelegde spoorweg tussen Purmerend en Hoorn.

Tijden veranderen

In augustus 1918 wordt een schrijven ontvangen van Gedeputeerde Staten waarin zij te kennen geven dat zij, als gevolg van

²⁶ Ibidem, inv.nr. 27 (Notulen van vergaderingen van dijkgraaf en heemraden 12 feb. 1912-24 feb. 1916).

²⁷ Ibidem, inv.nr. 28 (Notulen van vergaderingen van dijkgraaf en heemraden 4 mrt. 1916-8 okt. 1918).

Komend vanaf Schardam zien we hier het tracé van de betonmuur dat is gebouwd in 1918. Op de achtergrond de brug bij het Tolhek. Collectie Hemony.

de watersnood van januari 1916, een reorganisatie voorbereiden van de waterstaatkundige indeling van dit gewest en dat zij voornemens zijn een nieuw waterschap Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier (NHNK) te vormen, dat nagenoeg geheel Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal zal omvatten. Ambacht Drechterland zou daarmee ontheven worden van zijn zorg voor de dijken. Het bericht wekt veel protest en men besluit aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland kennis te geven dat onvoldoende aannemelijk wordt gemaakt dat zulke ingrijpende veranderingen noodzakelijk zijn.²⁸

Hoewel het NHNK in 1919 wordt opgericht, blijft de zorg voor de bouw van de betonmuur nog in handen van Ambacht Drechterland, al wordt er wel van hogerhand ingegrepen. Voor aanvang van de bouw van het achtste en laatste traject vanaf het spoor tot de Klamdijk bij Lutje Schardam dient zich een nieuwe verrassing aan. In de vergadering van april 1919 komt ter sprake

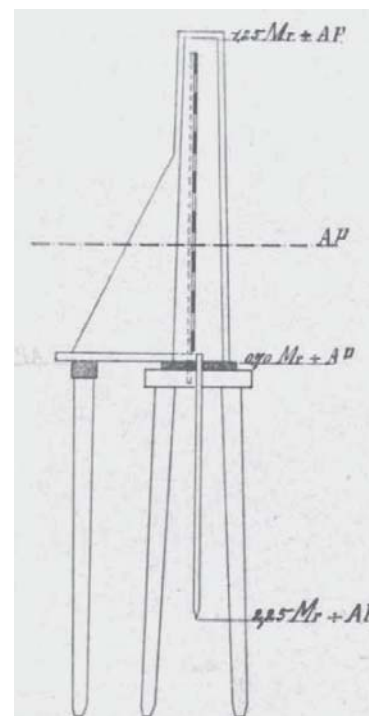
²⁸ Ibidem, inv.nr. 19 (Notulen van hoofdingelandenvergaderingen 8 nov. 1917-20 okt. 1927).

dat Gedeputeerde Staten het wenselijk achten in het vervolg voor het maken van plannen voor dergelijke werken het advies in te winnen van een deskundige op het gebied van gewapend beton. De heemraden zien op dat moment niet het nut om de constructie van de muur te wijzigen en er wordt bij acclamatie besloten om geen verandering in de constructie aan te brengen.²⁹ De bouw van het tracé wordt in mei aanbesteed.

Echter, in de notulen van 6 juni 1919 wordt melding gemaakt dat de dijkgraaf een paar dagen na de aanbesteding van de 'Westfriesche werken' bericht heeft ontvangen van Gedeputeerde Staten, waarin te kennen wordt gegeven, dat de "*betonmuur op Oudendijk mag niet volgens plan uitgevoerd, ontheffing dijksverordening is niet verleend, (get.) Voorzitter Gedeputeerde Staten A. Roël', welk telegram gedateerd is den 22den Mei.*"³⁰ De aannemer, die al begonnen was, moest van zijn verplichting worden ontslagen, waarvoor hem een schadeloosstelling werd toegekend van bijna f 5.600,-. Er is veel kritiek op opzichter Willem van der Oord die het oorspronkelijke bestek heeft gemaakt dat nu: "*Niet aan redelijk te stellen constructie eisen voldoet.*" Ook ontstaat er discussie of het laatste tracé door de opzichter Van der Oord te ruim is begroot, gezien de enorme aanneemsom van bijna f 17.500,-. Om te voorkomen dat de aannemers zich rijk rekenen, wordt besloten om voortaan in de beramingsboekjes bij geen enkel bestek meer begrote bedragen te vermelden.

Het ontwerp van de betonmuur

Behalve het laatste tracé van de Muraltmuur van Oudendijk zijn alle voorgaande tracés gebouwd naar het ontwerp van Willem van der Oord, volgens ir. De Muralt "*de uitnemende waterbouwkundige van Drechterland te Hoorn.*"³¹ In de bestekken van iedere aanbesteding wordt het werk nauwkeurig omschreven. In de dijk werd een sleuf gegraven van 90 cm beneden A.P. en 1 meter breed. Om de 5 meter werden dwarssleuven gegraven voor de contreforts die zorgen voor de verticale stabiliteit van de

Dwarsdoorsnede van de muur.
De Muralt 1913, p. 217.

muur. Vervolgens werden er twee rijen houten palen geheid van 2 meter lengte. Tussen deze palen werden de steekdelen geheid tot een diepte van 2,25 meter beneden A.P. Op de palen werd een vloer gelegd van 5 cm dik en 40 cm breed vurenhout. De bovenkant van de vloer moest liggen op 70 cm beneden A.P. Op deze vloer werd de betonmuur gebouwd die bestond uit moten van ca. 5 meter lengte en 2 meter hoogte en 20 tot 30 cm dikte.³²

Begin 1920 ligt er een nieuw ontwerp van de hand van de ingenieur van Drechterland Bastiaan Adrianus Verhey. De wapening is verzwaaard, de muurmoten zijn korter (2,5 i.p.v. 5 meter) en de muurmoten en contreforts zijn naadloos met elkaar tot een geheel verbonden in vakken van 20 meter. In tegenstelling tot de voorgaande bestekken worden voor het eerst de 'Gewapend beton voorschriften'

van toepassing verklaard, in 1912 door het Koninklijk Instituut Van Ingenieurs (KIVI) opgesteld om de kwaliteit van betonconstructies te verhogen.³³

Het werk wordt in 1921 aanbesteed, niet aan een lokale aannemer waarmee tot dan toe werd gewerkt, maar aan een firma uit Harlingen gespecialiseerd in betonwerken. Hoewel de in-

²⁹ Ibidem, inv.nr. 29 (Notulen van vergaderingen van dijkgraaf en heemraden 28 okt. 1918-4 okt. 1921).

³⁰ Ibidem, inv.nr. 29, vergadering 6-6-1919.

³¹ De Muralt, *Dijk- en oeverwerken*, p. 216 e.v.

³² Ibidem, inv.nr. 1411 (Processen-verbaal van de jaarlijkse aanbesteding van het maken en onderhouden van werken aan de Westfrieze zee- en binnendijken van Drechterland, 1906-1912).

³³ Ibidem, inv.nr. 1590 (Bestekken voor het maken van een muur van gewapend beton te Oudendijk, met bijbehorende tekening, 1917, 1921); *Gewapend Beton Voorschriften* (Den Haag 1912).

Het afwijkende ontwerp van het laatste tracé uit 1921. Google Street View.

schatting is dat de nieuwe constructie duurder zal zijn per meter, bedraagt de aanneemsom 'slechts' f 14.000,-, zo'n f 3.500,- goedkoper dan de aanbesteding in 1919.

Gebouwde trajecten per jaar. Kaart UvA, bewerking auteur.

De Muraltmuur nu en in de toekomst?

De Westfriese Omringdijk heeft de status van provinciaal monument en is als zodanig beschreven in diverse provinciale publicaties waarin het monumentale karakter en het behoud

daarvan gedetailleerd wordt beschreven.³⁴ Opmerkelijk is dat in dergelijke publicaties vaak met geen woord gerept wordt over de betonmuur bij Oudendijk. Gelukkig is de muur wel aangewezen als provinciaal monument.³⁵

De betonmuur langs de Beemster Uitwatering bij Oudendijk toont een unieke toepassing van het Systeem de Muralt in een binnendijk die dateert uit het begin van de twintigste eeuw, toen dat systeem werd ontwikkeld. De betonmuur is nog grotendeels intact. De grootste inbreuken op de muur kwamen van de aanleg van drie belangrijke verkeersaders die de Beemster Uitwatering doorsnijden. In 1956 werd de provinciale weg N247 (oorspronkelijk de E10) aangelegd, waarbij de Edammer Jaagvaart werd gedempt en een brug over de Beemster Uitwatering werd gebouwd. De muur van 1918 moest daarvoor worden ingekort. In 1975 werd de brug van de A7 over de Beemster Uitwatering gebouwd, wat resulteerde in een doorkruising van het tracé uit 1914. Ook de verbreding van de spoorlijn tussen Purmerend en Hoorn in 1986 heeft gevolgen gehad voor de muur, waarbij waarschijnlijk de tracés van 1918 en 1921 iets ingekort moesten worden.

Het is dan ook te hopen dat er blijvend goed voor de betonmuur gezorgd zal worden. De muur staat er nog solide bij, maar van de ruim 460 muurmoten beginnen er inmiddels enkele serieuze schade te vertonen. Vaker nog is slijtage zichtbaar aan contreforts, waar soms stukken van zijn afgebrokkeld en het betonijzer zichtbaar is geworden. Laten we hopen dat met dit verhaal over de historie van de betonmuur bij Oudendijk deze meer bekendheid en daarmee waardering geniet en blijvend de aandacht krijgt die hij verdient en zo nog lang behouden zal blijven.

Robert Hulsman

³⁴ 'Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018', *Prachtlandschap Noord-Holland!* <https://leidraadlc.noord-holland.nl/structuren/westfriese-omringdijk/> (27-11-2024); Feddes en Olthof, *Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk. Concept* 2009 Haarlem)

³⁵ *De Omringdijk van West-Friesland. Provinciale monumenten Noord-Holland* (Haarlem 1990), p. 47-48.

VEENHOPERKOGGE

Maart 2025, jaargang 28, nummer 29.

Inhoud

Teksten om bij weg te dromen ...	1
Simon Laan transport: van hondenkar naar geconditioneerd vervoer	2
De schepping van de Slimdijk	14
De ruit van de opstellingen	19
De schoenmaker van Grosthuisen	23
De betonmuur langs het meest zuidelijke traject van de Westfriese Omringdijk	28
Een oisie van voif	50
Speelpret van Grosthuisen tot het zwembad in Scharwoude	53
Het oude badhuis	56

Met dank aan

Koggenland

Rabobank West-Friesland

OOMS

Bouw & Ontwikkeling

Historische Vereniging Hemony

Ingeschreven bij de KvK in Hoorn onder nr. 37125196.

Website: www.hvhemony.nl

Voorzitter: **André de Reus**
Serpeling 83 1633 DM Avenhorn
0229-543392

Secretaris: **Cora Bouwman**
Molenhof 30 1633 HS Avenhorn
06-49420148
e-mail: hvhemony@hotmail.com

Penningmeester: **Petra Veul**
Serpeling 30 1633 DM Avenhorn
06-10653713

Bestuursleden: **Geert Dolfing**
Jos van der Lee
Lourens Schuijtemaker

Contributie: € 7,50 per jaar
Bankrekeningnr.: NL04 RABO 0152336931
BIC: RABONL2U
t.n.v. Historische Vereniging
Hemony, Avenhorn

Redactie: **Jos van der Lee**
Lourens Schuijtemaker

Copyright 2025.

Voor het geheel of gedeeltelijk overnemen van tekst of beeldmateriaal is schriftelijke toestemming nodig.

Oplage: 400 exemplaren
Druk: Drukkerij Klaassen bv, Zwaag

DRUKKERIJ KLAASSEN
Sinds 1904 uw drukker

Afbeelding omslag:
Uitsnede van de 'Nieuwe kaart van het Dykgraafschap van Dregterland', 1775. De Veenhoper- of Westerkogge, op de kaart rood omlijnd, was één van de vier koggen waarin het ambacht Drechterland was ingedeeld.